

GEBE KÖPEKLERİN BAKIMI

Management of the Bitch

Cengiz S.KONUK* M.Ragıp KILIÇARSLAN** Adem ŞENÜNVER***

ÖZET

Bu makalede gebe köpeklerde gebe bırakılmadan önce ve gebelik sırasında dikkat edilmesi gereken noktalar literatür bilgiye dayanılarak aktarılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Köpek, Gebelik, Doğum, Bakım.

SUMMARY

In this article, the most important points in the pregnant bitch before and during the pregnancy are given supported by literature.

Key Words: Bitch, Pregnancy, Parturition, Management.

GİRİŞ

Dişinin Çiftleştirme Öncesi Muayenesi: Gebe bırakılması düşünülen dişilerin daha çiftleştirilmeden önce, ve özellikle çiftleşme mevsiminde proöstrus sırasında çeşitli muayenelerin geçirilmesi gerekmektedir. Öncelikle dışkı muayenesini de içeren ayrıntılı bir fiziksel incelemeden geçirilmeli ve bu esnada dişinin aşuları çiftleştirilmeden önce mutlaka tamamlanmalıdır. Eğer imkan varsa *Burucella canis* yönünden serolojik teste tabi tutulmalıdır. Bu amaçla slayt aglutinasyon test veya daha spetik olan tüp aglutinasyon testi uygulanabilmektedir.

Vaginal smear muayenesi ile genital yönden dişinin durumu hakkında faydalı bulgular elde edilebilir. Bu amaçla vaginal smear alındıktan sonra varolan epitelial hücrelerin tipini tayin etmek için sitolojik muayene yapılmalı ve bulgular değerlendirilmelidir. Pelvisin ölçüsünü tahmin etmek ve doğum esnasında meydana gelebilecek güçlükler ışık tutmak amacıyla rektal inceleme ve radiografi bulguların değerlendirilmesi faydalı olabilmektedir. Vaginal kanaldaki daralmaları veya diğer anomalleri ya da doğal çiftleşmeye

mani olacak vaginal hiperplaziyi kontrol etmek için parmakla vaginal muayene yapılmalıdır. Anormal vaginal akıntısı olan, veya pyometralı, eskiye dayanan bir infertilite problemi bulunan dişi köpeklerde vaginal muayeneden ve vaginal hücre numunesi alınmadan önce aerobik bakteriler için vaginal kültür elde edilmeli ve bunların kombine olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

5.0 gm/dl'den az toplam proteine sahip bir dişinin sağlıklı ve kuvvetli yavrular doğurması olasılığının az olduğu düşünülmektedir. Bu amaçla plazmada protein değerinin ölçülmesinde yarar vardır.

Diet ve Beslenme: Gebe kalmış olan dişi köpeğin beslenmesine daha gebelikten önce dikkat edilmeye başlanmalıdır. Dişi uygun vücut kondisyonuna ve iyi bir kas, iskelet sistemine sahip durumda tutulmaya çalışılmalıdır. Fazla kilolu dişiler daha düşük bir gebe kalma oranına sahip olacakları gibi bu tip dişilerde doğum esnasında bu güçlükler ortaya çıkmaktadır. Daha çiftleştirilme öncesinden başlanarak dişi beslenme standartlarını tam olarak karşılayan, uygun ni-

* Dr. İÜ Vet. Fak. Doğum ve Jinekoloji Anabilim Dalı, İstanbul-Türkiye

** Yrd.Doç.Dr. İÜ Vet. Fak. Doğum ve Jinekoloji Anabilim Dalı, İstanbul-Türkiye

*** Prof.Dr. İÜ Vet. Fak. Doğum ve Jinekoloji Anabilim Dalı, İstanbul-Türkiye

teliklere sahip bir diyetle beslenmelidir.

Uygun nitelikli bir mamayla beslenenlerde ilave bir vitamin mineral takviyesi çoğu zaman gereksizdir. Çiftleşmeden sonraki beslenmede, hamileliğin ilk 4-6 haftası sırasında çok az değişiklik gereklidir. En iyi reproduktif performans için diette %25 ya da üstü protein seviyesi gerekli olmaktadır. Karaciğer (Çiğ ya da pişmiş) diete mükemmel bir ektir (10 kg. vücut ağırlığına 20 g. haftada 2 veya 3 kez), Gebeliğin ikinci yarısından itibaren başladığında doğum öncesi fetal gelişmeye faydası olduğu gibi laktasyonda süt üretiminde artırmaktadır.

Gebelik esnasında yemek miktarı derece derece artırılmalıdır. Gebeliğin ilk 6 haftasından sonra kalori yönünden de artış yapmak gereklidir, bu yine gebelikteki yavru gelişimi ve laktasyonda süt artışında etkili olmaktadır.

Cinsine göre normal ölçüde yavrular taşıyan iyi beslenmiş bir dişide gebelik periyodu boyunca ortalama ağırlık kazanımı, %36'nın üzerindedir. Dişinin doğumdan hemen sonra, gebe olmadığı zamanki ideal ağırlığının %5 fazlasına sahip olması pik seviyede bir laktasyon periyodu geçirmesi açısından önemlidir. Laktasyon sırasında yemek tüketimi, normal bakımdaki yemek tüketimine nazaran 2.5-3 misli fazla olmalıdır. Ağır laktasyon talebine karşı vücut kondisyonunu kaybeden dişi kuru diyetle besleniyorsa %10 et eklenerek yemek alımı ve lezzeti artırılabilir. Su tüketimi de laktasyonda aynı şekilde arttığından, dişinin suyu her zaman el altında olmalıdır.

Gebelik Teşhisi: Çiftleşmeden yaklaşık 28 gün sonra uterusu abdominal paipasyon yapılabilir. Yağsız ve zayıf gebe dişilerde, uterus'taki değişikliği, çiftleşmenin 21 gün sonrasında anlamak mümkün olabilmektedir. 35. günden sonra uterus hacminin artması ve bu dönemden itibaren uterusun daha sıkı ve gergin olması nedeniyle palpasyonla gebelik teşhisi zorlaşabilmektedir.

Real time ultrasonografi, erken gebelik teşhisinde ve belli bir zaman sonundaki fetal bozuklukların ve düşük tehditinin teşhisinde yararlı olmaktadır. Fötal kalp vuruşları çiftleşmeden sonraki 24-25 günler içinde du-

yulabilmektedir.

Gebeliğin ileri dönemlerinde ortaya çıkabilecek bir düşük tehditi, fütusa ait atışlarının 100 vuruş/dakikanın altına düşmesiyle anlaşılabilir. Özellikle pyometraya bağlı olan uterustaki genişlemeyi fetal kal-sifikasyon öncesi gebeliğe bağlı uterus genişlemesinden ayırtmak için fetal kalp atışları değer taşımaktadır.

Gebeliği, pyometra veya hydrometra gibi abdominal genişlemenin diğer nedenlerinden ayırtmak için abdomen radyografisi kullanılabilir. Ancak ovulasyon zamanı ile çiftleşme zamanının farklı olabilmesi ile ilgili olarak gebelik süresi tahminindeki değişkenlik radyografik muayenede güçlüğü neden olabilmektedir. Fötal iskeletler radyografik olarak doğumdan 20-21 gün önce (Çiftleşmeden 42-52 gün sonra) görünür duruma gelmektedir. Ayırıcı gebelik teşhisi için radyografiye başvurulacaksa dişi köpeğin doğumdan 17-20 gün önce (Çiftleşmeden 43-54 gün sonra) röntgeni çekilmeli ve değerlendirilmelidir.

Gebelikte Kullanılması Sakıncalı Madde ve İlaçlar (Teratojenler): Gebe bir hayvana uygulandığında doğmasal anomallere veya bozukluklara sebep olabilen madde ya da ajanlar, teratojen maddeler olarak adlandırılmaktadır. Gebe kalma ile doğuma kadar geçen sürede 3 kritik dönem vardır. Bunlar pregastrulasyon, embriyonik safha ve fötal safhadır. Gastrula döneminden önce gebelik, teratojen maddelere karşı nispeten dirençli olmaktadır. Embriyonik safha, teratojen maddelerden en çok etkilenen safhadır (Köpekte 13-30 günler). Fötal aşamada ise teratojenlere ve embriyotoksik birimlere karşı direnç artmaktadır.

Veteriner hekimlikte fötal gelişim üzerine olumsuz etkileri bilinen başlıca teratojen maddeler arasında şunlar sıralanabilir: Carbaryl (kuyruksuzluk, fazla uzantılar, iskelet oluşumunda eksiklik ve dişilerde uterus atonisine bağlı güç doğuma neden olabilir), diazinon ve dichlorvos teratojen maddelerden sayılmaktadır. Metil civa klorid ve griseofulvin gibi fungusitler yarık damak ve diğer anomalilere neden olabilmektedir. Vitamin A'nın yüksek dozları, streptomisin ve antineoplastik

ajanlar yine fetal anomalilere choramphenicol ise erken embriyonik ölümlere neden olmaktadır. Sulfanamidler ve tekrasiklinler fötüs üzerine zararlı etkileri olan ilaçlardır. Progesteron ve androjen gibi hormonlar fötüslerin erkekleşmesine neden olmaktadır. Kortikosteroidler yarı damak ve geç dönem düşüklüklerine neden olabilirken, antikonvülsiyon ajanlardan fenobarbital ve primidon ise şüpheli teratojenlerdendir.

Genelde gebe dişilerde; modifiye canlı virus aşuları da dahil bütün ilaçlar, dişinin sağlığı için gerekli değilse ve gebelikte kullanılmasında sakınca yoktur diye belgelenmemişse kullanılmaması gerekmektedir.

Doğum Hazırlığı: Doğumdan yaklaşık 1 hafta önce dişi doğum için hazırlanan yere alınmalıdır. Özellikle yetiştirme çiftliklerinde sıklıkla kullanılan özel doğum sandığı varsa bunun hazırlanması, dezenfeksiyonu ile birlikte iyice temizlenmesi gerekmektedir. Tahta doğum sandıkları boyanacak ise kurşunsuz boya kullanılmalıdır. Kullanılıp atılabilen doğum sandıkları, batından batına parazit ve hastalık aktarımını en aza indirdiğinden daha yararlıdır. Doğum sandıklarında kenarlarda yavrular için tecrit edilmiş olan bölgeler avantaj sağlamaktadır. Temizliği kolay olduğu gibi yavruların dikkatsiz annelerce ezilmesini önlemek açısından da daha uygundur. Basit olarak yapılabilecek olan doğum sandıkları uygun malzemeden (Tahta, formika, plastik), yükseklik ve genişliği ananın büyüklüğü ve yavruların atlamaması gözönüne alınarak hazırlanırlar ve sandık içinde ananın bulunacağı orta kısım ile yavruların geçebilecekleri yan kısımlar sandığın yan yüzlerinden geçirilen çitalar vasıtasıyla ayrılırlar.

Dişi doğumdan önce temizlenmeli ve gerekiyorsa yıkanmalıdır, memeler ve vulvadaki fazla tüyler kesilerek bu bölgeler açılmalıdır. Özellikle uzun tüylü dişilerde iklime göre traş edilemediğinde, tüyler yavruların boğulmasını önlemek için örülmeli veya şeritlerle tuturulmalıdır.

Yüksek Riskli Gebelik; Teşhis ve Prof-laktik Tedavi : Bazı dişilerde tekrarlayan oran-

larda yüksek riskli gebelikler ortaya çıkabilmektedir. Bunlar fetal kafa yapısı ve maternal pelvisin uyumsuzluğunun söz konusu olabileceği boxer, bulldog gibi brachiocephalic türler, yavru sayısının az olduğu ufak süs köpeği türleri, tek yavrulu dişiler ve 6 yaş yukarısı ilk kez doğum yapacak olan dişiler ile daha önce kendiliğinden düşük yapmış olan, pyometra veya güç doğum geçirmiş dişiler de yüksek risk grubuna dahil edilebilirler.

Sıkı bir geçmiş ve fiziksel inceleme sonucunda bir şüphe endeksi oluşturulabilir. Risk grubundaki dişiler yaklaşık 28 günde gebelik teşhisi için abdominal palpasyonla muayene edilmeli ve yaklaşık 55. günlerde fötüs sayısının ve fetal yaşama kabiliyetinin anlaşılabilmesi için radyografik ve ultrasonografik muayene yapılmalıdır. Herhangi bir vaginal akıntı dişinin muayenesini gerektirmektedir. İştahsızlık, depresyon, zayıflık, titreme, polydipsi ve polyüri muayene gerektiren belirtilerdir. Doğumdan önce dişide hipokalsemi oluşabilir ve yükselen vücut ısısı, titreme ve felç gibi belirtiler ortaya çıkabilir, bu gibi durumlarda travmaya bağlı kısmi düşük tehlikesi söz konusu olabilmektedir. Uterusun torsiyonu hallerinde nadir de olsa abdomende akut olarak felç ve şok durumu ortaya

Güç doğumun önlenmesi ananın vücut kondüsyonunun en üst seviyede tutulması ve gebelik boyunca uygun bakım şartlarının sağlanmasıyla gerçekleştirilebilmektedir. Dişi beklenmekte olan kızgınlığın erken safhasında ve takib eden günlerde kızgınlık boyunca her gün yavru sayısını artırmak için çiftleştirilmelidir. Maximum yavru sayısının diöstrusun sitolojik başlangıcının 4-5 gün öncesi çiftleştirilmek suretiyle oluşacağı bildirilmektedir. Günlük yürüyüş ve ekzersizler kas tonusunun artmasına ve kolay doğuma yardımcı olabilmektedir. Gebelikte iyi bir beslenme programı uygulanmalı ama ananın şişmanlamasına izin verilmemelidir. Gebeliğin son haftasında vücut ısısının dikkatli kontrolü ile yaklaşan doğumun tespiti yapılabilir. Isı düşüşünden sonraki 24 saat içinde birinci devre doğum sancıları başlamamışsa dişi dikkatlice muayene edilmelidir. Doğumun

başlamasıyla birlikte ısı tekrar normale döner. Fötüs veya fötüslerin cansız olduğu tespit edildiğinde (Radyografiyle: uterusu gaz, kafatası bölgesi veya omurganın kollaps'ı veya Ultrasonografiyle: fötal hareket yetersizliği veya kalp atışı yetersizliği) ısının kontrolü önemlidir. Bu gibi durumlarda ısı düşer ve sancılar 24 saat içinde başlamazsa operasyon sezeryan gerekli olmaktadır.

KAYNAKLAR

1- Arthur, G.H., Noakes, D.E., Pearson, H. (1986): Parturition and the care of parturient animals In: Veterinary Reproduction and Obstetrics. Bailliere Tindall. Great Britain.

2- Feldman, E.C., Nelson, R.W.(1987): Canine female reproduction In: Canine and Feline Endocrinology and Reproduction. W.B. Saunders Co, Philadelphia.

3- Smith, F.O.(1986): Management of the pregnant bitch In: Current Theraphy in Theriogenology 2, ed: Morrow, D.A. W.B. Saunders Company, Philadelphia.